

До Научното жури, назначено
със заповед на Ректора на СУ
„Св. Кл. Охридски” № РД-38-
487/08.08.2023 г.

СТ А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Симеон Гройсман, ЮФ на СУ

относно

конкурс

за заемане на академична длъжност „професор” по 3.6. Право
(Конституционно право), обявен в ДВ, бр. 65 от 28.07.2023 г. с явил се
единствен кандидат доц. д-р Мартин Кирилов Белов

Съдържание

1. Основание за становището.....	2
2. Изпълнение на изискванията за заемането на длъжността.....	2
3. Оценка на представения втори хабилитационен труд	3
(а) Обща концепция на труда.....	5
(б) Конституционализмите на Белов: опит за обобщение.....	9
(в) Общотеоретична характеристика на монографичния труд.....	11
(г) Отношение към традиционната изследователска парадигма	12
(д) Положителни характеристики на труда	13
(е) Допълнителни бележки.....	13
4. Оценка на останалите научни трудове, представени от кандидата.	14
5. Цялостна оценка.....	16

Уважаеми членове на научното жури,

1. Основание за становището.

Със Заповед на Ректора на СУ с № РД-38-487/08.08.2023 г. съм назначен като член на научното жури, което да проведе конкурса за заемане на академична длъжност „професор” по 3.6. Право (Конституционно право), обявен в ДВ, бр. 65 от 28.07.2023 г. С решение на същото от заседание на 10 Октомври т. г. ми е възложено съставянето на настоящото становище, което представям на Вашето внимание в определения за това срок.

2. Изпълнение на изискванията за заемането на длъжността.

Кандидатът доц. д-р Мартин Белов отговаря на предвидените в чл. 115, ал. 1 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ (ПУРПНСЗАДСУ) изисквания за заемането на академичната длъжност професор. Същото се доказва от представените от кандидата документи, от които е видно, че:

(а) Мартин Белов е доктор в направление 3.6 Право (Конституционно право) с тема на дисертацията „Пряка демокрация – национални и сравнителноправни аспекти“, защитена през 2009 г.;

(б) Същият заема длъжността „доцент“ в ЮФ на СУ, считано от 2018 г., с което изпълнява изискването да е заемал същата не по-малко от две академични години;

(в) За оценка е представен монографичният труд под заглавие „Конституционна семиотика: Концептуални основи на една теория и метатеория“, С., УИ „Св. Кл. Охридски“, 2022, 398 с., който е разгледан в следващата точка на изложението, като не повтаря трудовете и респективните приноси, които Белов е демонстрирал, за да получи степента доктор (вж. б. „а“), а по-късно и да се хабилитира. Последното е видно от Авторската справка за научните приноси на Белов в тогавашното му битие на гл. ас. – кандидат по

конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“, обявен в ДВ. бр.100/15.12.2017 г.¹

(г) Кандидатът е представил и други оригинални научноизследователски трудове – 18 студии и 5 статии, оценени в раздел 4. на настоящото становище.

(д) Съответствието на кандидатурата с минималните национални изисквания за заемането на длъжността беше установено от настоящото научно жури с произнасяне на първото му заседание, проведено на 10 Октомври. Следва да се подчертае, че установените минимални национални изисквания са в редица свои части няколкократно надвишени. По този начин кандидатът е демонстрирал размаха и високото качество, както на своята проектна дейност, така и на отзива на трудовете си, многократно цитирани у нас и в чужбина.

(е) Не е налице и някой от юридическите факти, които съставляват пречка за заемането на длъжността професор, уредени в чл. 115, ал. 1, т. 6-7 на посочения правилник.

3. Оценка на представения втори хабилитационен труд „Конституционна семиотика: Концептуални основи на една теория и метатеория“, С., УИ „Св. Кл. Охридски“, 2022, 398 с.

Формалният характер на текстовете като настоящото становище не предполага, че те трябва да имат някаква придадена стойност за своя ограничен брой читатели. Още повече и сложната тема, върху която кандидатът Белов е развил своята „втора хабилитация“, в значителна степен затруднява задачата на оценяващите го. Въпреки тези две неудобства ще се опитам да предам своето разсъждение върху текста на книгата чрез определена схема, улесняваща бъдещи читатели на книгата и, надявам се, даваща определени полезни feedback-размисли на нейния автор.

---

¹ Онлайн-достъп до документите по посочената процедура: https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet/t/fakulteti/yuridicheski_fakultet/proceduri_za_nauchni_stepeni_i_akademichni_dl_zhnosti/proceduri_po_zaemane_na_akademichni_dl_zhnosti/yuridicheski_fakultet_arhiv_konkursi/konkurs_za_emanе_na_akademichnata_dl_zhnost_docent_po_profesionalno_napravlenie_3_6_pravo_konstitucionno_pravo_oby_aven_v_dv_br_100_15_12_2017g

Настоящото положително становище изграждам под положително впечатление от прочетеното. Започнах да цитирам разглежданата тук книга пред студентите си, още преди да пристъпя към написването на този отзив. Определени *критични* бележки ще направя, но не следвайки етимологията на думата – като лекар, който като гледа на преломния момент (от др. гр. κρίσις²) в болестта, за да прецени, дали един болен ще оцелее. Пред моя анализ е налице един напълно здрав, полемичен труд, който няма как да не събуди дискусия. Критиката ми по същество обаче – дадена още тук, защото ще определи структурата на становището, е тази, че Белов не винаги дефинира въвежданите от него понятия. Вероятно той би могъл да отговори, че – като обобщават цели типове мислене, неговите новаторски понятия не подлежат на строга дефиниция. Така е обоснован изборът му изложението да се базира не на дефиниране, а на последователен анализ на отделни явления, изповядващ конституционната семиотика като „стратегическа аналитична парадигма“ (с. 39). Белов не ни казва направо, какво са нещата, той ни разказва, как работят. Резултатът от този методологичен избор се доусложнява от множението на най-различни съставни елементи в разглежданите понятия. Така например, конституционното въображение съдържа „*нормативни идеологии, нормативни идеи, конституционни митове и митологии, конституционни спомени, мечти и... [прочие] свои форми*“ (с. 140). Конституционната семиотика според автора разбира конституционализма като „*игра на въображаеми, игра на въображение и игра на кодове*“, (с. 166) добавяйки още и *конституционните утопии*. Социалното въздействие на конституционализма, насочен да мотивира колективно действие се въвежда в алтернативен порядък като „*конституционно въодушевяване и омагьосване... конституционно вдъхновяване [и] очароване*“ (с. 170).

Няма да е прекалено да се каже, че авторът е изградил сложна система от различни понятия, чийто по-нататъшен анализ се осъществява чрез последващи редове от новаторски понятия или най-малкото такива, в които Белов влага собствен смисъл. Представеният ни градеж е евристично успешен. Същевременно – тук идва критиката, дълбоката ми методологична вероизповед за науката като „*мислене в строги понятия*“ ме кара да считам,

---

² За медицинския смисъл на κρίσις (криза, но и преценка-отсъждане) и лекаря-съдия, който съди (на др. гр. κρίνω, оттам и критика – κριτική) за изгледите на своя пациент вж. G. Agamben, Pilate and Jesus, Adam Kotsko (transl.), Stanford University Press, 2013, p. 13.

че избраният от Белов подход затруднява търсения от самия него метасемиозис – създаване и предаване на научно знание за означаването, знаците и значенето относно конституционализма. В това становище, аз ще постъпя обратно, започвайки с поредица от определения. Така, рискувайки да не съм винаги прав, ще опитам да извлека определени дефиниции от рецензираната монография, за да мога след това да разсъждавам върху амбициозния ѝ проект.

(а) Обща концепция на труда.

Семиотиката е мащабен дял на хуманитарно-социалното познание, който изучава процеса (семиозис) по създаване и предаване на смисъла на определени **означаеми** явления чрез **знаци**. Знаковата комуникация се осъществява в определен дискурс, но – доколкото съществуват множество равнища на анализ, споделяне на представи и въобще множество „разговори“ за конституционните феномени, Белов разглежда **конституционализма като мултидискурсивен феномен** (с. 19). Това включва схващанията за **(α)** съществуването на множество връзки на означаване между означавами и знаци, сочещи към техния смисъл и **(β)** конституционен анализ на поредица от конституционни феномени в, но и особено важно – „отвъд позитивното конституционно право“ (с. 33).

Идеята за разработване на конституционна семиотика авторът базира на виждането, че конституционното право (нормите и принципите) заедно с конституционализма (идеологията на конституционната държава) намират израз (биват обозначавани чрез) поредица от взаимосвързани системи.

Като такива системи, носители на конституционен смисъл, Белов взаимосвързва:

– **Текстуалният конституционализъм**. Това е изследователска ориентация, която поставя във фокуса на конституцията и конституционното право юридическите текстове. От тази гледна точка текстът на конституцията [нормативното] включва в себе си определени социалнополитически явления [фактичeskото], така че конституцията съдържа знаци-означители за определени обозначавани-означаеми от живота на обществото. И обратно конституцията съдържа определени обозначавани-означаеми явления, които de facto получават знаци-означители в социалния живот (с. 84-86). Текстуалното измерение на конституционното право му дава цялостна организация, като същевременно надхвърля

конституционният текст, а представлява по-широка система от текстовете на конституцията, решенията, които я прилагат – например на конституционния съд, текстове на конституционната доктрина, стигайки дори до текстовете на всекидневния печат (с. 115) като част от широкия обществен разговор за политиката.

– **Рационалният конституционализъм** представлява един модернистки начин на мислене, базиран на способността на социалната наука да очертае правните измерения на държавното устройство, конституционният законодател да го превърне в действащо право, а като резултат по пътя на едно целенасочено реформиране на обществата да се върви по прогресивен път на развитие, включително с елемент на политически радикализъм (с. 63-65).

Важно е обаче, че в трактовката на Белов, конституционните норми и принципи действат само чрез колективната вяра и въображение, т.е. отваряйки конституционализма и към реалността на определени ирационални разбирания. Рационалисткият подход – по един парадоксален според автора начин, създава модерните конституции, но те функционират на ирационална база – чрез вярата в конструираните от рационалистите „конституционни митове и митологии и дори на утопии“ (с. 66), т.е. в една „въображаема реалност, основаваща се на социално доверие, емоции и психологически възприятия“ (с. 76). Именно това разбиране кара автора да представи и последващите „конституционализми“, надхвърлящи чисто текстуалното измерение на конституционното право.

– **Квантов конституционализъм** Белов нарича „концептуалния и методологически подход, който разглежда конституционното право през призмата на познавателната неопределеност на правния текст, текстуалност и значение“ с тяхната „неизбежна размитост, вариабилност и неопределеност“ (с. 41). Идеята за квантов конституционализъм подчертава многовариативността (вж. с. 50) на възможните резултати от юридическото тълкуване и придава научна легитимност на правнореалистичните анализи, признаващи реалността на феномени като съдебния активизъм (с. 44). Тази заложената в иначе „твърдите“ конституционни текстове потенциалност създава първото съмнение в изцяло рационалния характер на конституционното мислене и способността на конституционните текстове сами по себе си да са достатъчни да създадат цялостния

конституционен ред, без да бъде създадена по-нататъшна мрежа от техни тълкуватели и посредници на смисъл, създаващи яснот в условията на квантовата нестабилност.

„Алтернативните“ измерения на конституционното мислене се изразяват в различни типове поведение и изразяват по символен и кондензиран начин определени представи за конституционните норми и принципи и конституционната идеология. В този смисъл става ясно, че конституционната семиотика изследва предаването на конституционни послания (послания за нормите, принципите и идеологията) в „текст, разказ, образ и поведение“ на всички възможни равнища (с. 80-81).

– **Символно-въображения конституционализъм** в изложението на Белов е преди всичко дискурс – сфера на обсъждане (вж. с. 139), в която се „сздават и поддържат колективните перцепции за конституционно релевантни феномени и тяхното съхранение под формата на конституционни въображаеми“ (вж. с. 131, където се дефинира „конституционното въображение“). Да се говори за такъв „конституционализъм“ става възможно поради две причини:

(α) Конституцията като писан източник на правото става символ на държавността и независимостта на конституционната общност и на свой ред съдържа символи, изразени в текстуалната ѝ форма (с. 113).

(β) Конституцията, на следващо и основно място сама съдържа „символи, кодове и въображаеми“, чрез които представя една въображаема реалност (с. 120) – в крайна сметка на дължимото състояние на обществото, по начина, по който конституционното право си го представя.

В такъв план символно-въображаемият конституционализъм като сфера на колективното въображение и евентуално като научна тенденция, изследваща тази сфера се базира върху идеята, че конституционното право оставя определен отпечатък върху индивидуалните съзнания и мисленето по конституционно относимите въпроси става част от едно „колективно конституционно съзнателно, подсъзнателно и несъзнателно“ на общността (с. 131).

– **Визуалният конституционализъм** е конституционен дискурс за символно-

визуално представяне на конституционните идеи, извеждани от текстуалното битие на конституционното право (с. 242-243).

– **Перформативния конституционализъм** обозначава сектора на (и мисленето за) онези, обусловени от конституционното право феномени, които са свързани с действия на национални ритуали, протоколни мероприятия или политически демонстрации като „паради манифестации и церемонии... по полагане на клетва... и... встъпване в длъжност“ (с. 246).

Следващите два „конституционализма“ Белов ориентира към дълбините на човешката психология. Потърсената конституционна релация на нерационалната част от нашето поведение е открита в съществуването на „конституционно“ стимулирани емоции. Налице е и връзка между конституционната материя и нашите най-дълбоки убеждения и произтичащи цели, които не подлежат на преценка с мерките на всекидневния прагматизъм. Човекът е в естественото търсене на нещо „по-висше“, което в крайна сметка свързва обяснителните схеми на конституционното с трансцендентното. Така:

– **Емоционалният конституционализъм**, от своя страна, представлява условно название, признаващо факта на съществуването на колективни социални емоции, свързани с конституционните теми и стимулирани чрез въздействието на определени конституции или на базащото се на тях конституционно въображение (с. 245).

– **Трансценденталният конституционализъм** е подход към или сектор на конституционализма, подчертаващ наличието редом с неговите нормативни и институционални измерения и на функция по мобилизиране на социалната подкрепа чрез създаване най-общо на вяра в конституционните ценности. Нея, диалогизирайки с Русо и неговата „гражданска религия“, Белов нарича по своему „светска религия“, насочена към своите „вярващи“ – „конституционни актьори, тълкуватели, визуализатори и перформативни агенти“ (с. 171-173).

– **Облачен конституционализъм** Белов нарича разбирането, че смисълът на конституционните норми и принципи не е по някакъв начин „затворен“ в техните текстуални формулировки, а се влияе от разпръснатото споделяни социални представи чрез идеята за „дисперсно съхранение на въображаеми в колективното съзнание“ чрез „облаци от конституционен смисъл... [които] са част от колективното конституционно въображение и конституционната антропология на хората“ (с. 349-350). Това означава, че официално текстуално прокламираните, визуализираните, перформативните и т. н. конституционни идеи седиментират в отделните съзнания, за да превърнат колективното в носител на конституционни убеждения с потенциала за обратно въздействие върху различните конституционни дискурси.

(б) Конституционализмите на Белов: опит за обобщение.

Авторът, често нарича представяните от него конституционализми „феномени“ (дадени ни обекти на изследване), но по този начин по-скоро подценява собствения си научен принос. За традиционната ни конституционноправни доктрина конституционализмът е идеологията за демократично управление въз основа на установени публичноправни норми, регулиращи основите на обществения живот³. Тази идеология се развива и подлежи на определена историческа типологизация (вж. с. 57-58 в рецензирания труд). Има минало, настояще и – вярваме, бъдеще, представлявайки сравнително единна (по базовите си идеи) сфера на мислене, която в крайна сметка дава основание да се говори за „конституционна цивилизация“ и да се анализира нашето място в нея⁴. Белов обаче последователно разсъждава в постмодернисткия срез на идеята за плурализация на наративите и в крайна сметка на отпадането на идеята за господстващия наратив на прогреса в западните общества. За него „постмодерният конституционализъм“ деконструира „обективната истина“, привиждана от старата доктрина, до реалността на отделните конституционни мнения и съперничаещи си аналитични парадигми (вж. с. 42, 360). Затова и конституционализмът у Белов се деконструира от (конструирана като единна) идеология на западната правова държава до можество „конституционализми“. Тези конституционализми обаче вече не са онзи „конституционализъм“, за който говори

---

³ Вж. в този смисъл Ст. **Стойчев**, Конституционно право. Пето доп. изд., С., Сиела, 2002, с. 13.

⁴ Сн. **Начева**, Конституционната цивилизация и българският конституционализъм, С., Сиби, 2004.

правната ни доктрина в цитираните трудове от първите години на нашия век например. Беловните „конституционализми“ са – вместо подредена идеология, отделни съществуващи инструменти за описанието на конституционните реалности. Тези инструменти самият автор не толкова „намира“ като наблюдаеми феномени, а самостоятелно конструира на базата на определени дадени в конституционните и въобще в общите научни и философски дискурси идеи. Затова смятам, че основният принос на рецензираната книга е предоставянето на тип „алтернативно“ конституционно мислене.

Така, ако обобщим, описаните по-горе „конституционализми“ се оказват хетерогенна група от мисловни подходи, дискурси и аналитични призми, прилагани върху конкретните (вече обективно дадени) конституционни феномени от гледната точка на определени основополагащи разбирания.

Не съм от онези, които считат, че думите имат някакво вътрешно присъщо им установено значение, затова считам, че умножаването на различни „конституционализми“ в книгата представлява положителен момент, внасящ разнообразие чрез разработването на поредица от алтернативи за мислене на и в конституционното право.

Като „конституционализира“ различни неюридически явления, кандидатът в крайна сметка отправя едно обосновано с множество аргументи послание, че **(α)** конституционното право е традиционно концентрирано в определени текстове („текстуален конституционализъм“), но в голямото внушение на книгата това е изцяло недостатъчно, доколкото **(β)** култът към тези текстове е част от рационалисткото наследство на Просвещението („рационален конституционализъм“), което **(γ)** се сблъсква с присъщата на всеки правен текст и по-общо на всяко живо социално явление тенденция към неясност и промяна („квантов конституционализъм“). Конституционният порив на ума към ред и прогрес се оказва в постмодерната „пустиня на реалността“ (Бодрияр), но – доколкото обществото не може да спре да съществува, се стреми навсякъде да открива (може би всъщност да създава) конституционен смисъл. **(δ)** Конституционната семиотика разширява радикално това търсене, въвеждайки идеята, че конституционните текстове съдържат символи на социалното и намират своите социални символи (това взаимно и всепроникващо означаване е „конституционният семиозис“). **(ε)** Тези символи започват да

живеят във въображението на обществото, което си „фантазира“ конституцията, мислейки за нейните митове, утопии и пр. („символно-въобразен конституционализъм“) и (ζ) „вижда“ конституционното, отразено в различни визуални форми („визуален конституционализъм“) – от знамената и архитектурните ансамбли на властта до (η) перформативните актове на официалните церемонии, демонстриращи и препотвърждаващи държавния авторитет („перформативен конституционализъм“). Всичките тези взаимодействия имат за база (θ) колективната вяра на обществото в определени конституционни идеи, разбираана като сурогатна „трансценденталност“ приземена религията в замяна на верите, сплотявали традиционното общество („трансцендентален конституционализъм“). (ι) Конституционните системи функционират в крайна сметка въз основа на определени емоции у гражданите като адресати на конституционно въздействие („емоционален конституционализъм“). (κ) Последните стават носители на конституционните идеи по описания облачен начин, за да повлият на свой ред върху конституционното право, например чрез подкрепата си за определени властнически действия или делегетимирайки определени политически относими идеи („облачен конституционализъм“).

(в) **Общотеоретична характеристика на монографичния труд.**

Ако дадем оценка на „Конституционната семиотика“ от позициите на една традиционна за общата теория на правото типологизация на юридическото мислене, можем да обобщим, че Белов (α) поставя **юридическия анализ** с неговите преценки въз основа на норми в една значително по-широка рамка, концентрирайки се върху (β) съществуването на огромен кръг от конституционно релевантни явления. В такъв смисъл Белов използва **най-радикален правен социологизъм**, защото свързва фактите не просто с валидността (мисля, че е справедливо да кажем, че това не е в стриктния интерес на неговата методология). За него конституционното право може да бъде напълно разбрано, т.е. разбрано на всички и във връзка с всичките си семиотични нива, само ако бъде разградено до огромно количество от заобикалящи ни факти, а тяхното значение поставено в необозримо количество връзки и анализирано чрез социологията, психологията, изкуствата. Юридическото мислене изхожда от съществуването на социални факти, извежда от тях определени най-общи условия за валидността на правната система и се концентрира върху

нормативните взаимодействия на отделните валидни норми на тази система. Напротив, подходът в „Конституционната семиотика“ разглежда като правноотносими още огромният кръг социални факти и търси правно познание, без да фетишизира делението между нормативното и фактическото, между юридическото и онова, което го обкръжава. (γ) Ако обобщим – изследването на Белов е новаторско правно изследване, което напуска обичайната юридическа призма, изповядвана в юридическите факултети, защото – като приема един анализ на нормативно-институционалното измерение на правото, той продължава с допускането, че този анализ не може да е достатъчен и всъщност изповядва една правна методология, която се базира в крайна сметка на **социологията на правото, психологията на правото, правната антропология.**

(г) Конвенционалната изследователска парадигма, която като цяло изповядва българската наука се сблъсква със следните особености на този подход:

– Традиционното юридическо мислене за конституцията се концентрира върху нормите и принципите (конституционното право, търсещо през Модерността най-вече текстуален израз). Нормите и принципите уреждат определени институции, характеризиращи се със своите правомощия и евентуално с тенденции за определен тип политическо поведение (това, което можем да наречем „институционален аспект“ и да анализираме с политологическия пласт на конституционната доктрина). Белов, напротив, като казва, че съществуват определени „конституционализми в сянка“ (с. 7) търси обяснението на „правните дискурси отвъд писаното право“

– Различните означители на конституционния смисъл според Белов се подреждат в системи (с. 7, с. 16-17, с. 24 и т.н.) но на автора в частност, а о по-общо на съвременните социални и хуманитарни науки, не е чуждо разбирането, че тяхното действие е само условно „системно“, а по-скоро става въпрос за децентрализирани дискурси от „мрежов“ тип, свързани с постоянни спорове.

– Белов рискува със съждението, че едни правни отрасли са „по-юридически“ от други, сочейки като примери данъчното и търговското право наравно с процесуалните отрасли (с. 15), което ги прави по-малко семиотично заредени за разлика от конституционното право с неговата (буквална и преносна) отворена текстуалност към хуманитарната сфера (с. 15).

Описаното ясно говори, че в рецензираната книга се демонстрира един новаторски за българската правна наука начин на мислене, което представлява сериозният принос, изискуем от една професорска работа. Като извод може да формулираме, че конституционната семиотика на Мартин Белов представлява опит за изграждане на оригинална методология за научно изследване на конституционните феномени (конституционното право и идеологията на конституционализма). В този смисъл авторът говори за собствена метатеория (с. 14). Белов, който в поредица от по-стари изследвания успешно се е представял като следовник на т. нар. „социоправен“ подход (вж. стр. 11-12), сега стига до широкомащабно обобщение, представляващо собствен вариант на социоправните изследвания върху конституциите и конституционализма.

(д) Като явни достойнства на труда могат да бъдат открити най-малкото:

– Разглежданият „втори хабилитационен“ труд е изграден на енциклопедичен принцип, което му позволява да въведе в обръщението на българския научен печат и преподаване широк обзор на съвременни конституционни теории, а от друга страна да открие пътища за взаимодействие между юридическата наука и хуманитарното познание с полза за мултидисциплинарните взаимодействия помежду им. Авторът замисля и осъществява конституционната семиотика на базата на широк кръг от „интелектуални, концептуални и методологични заемки от други научни дисциплини и теории“ (с. 23), с което демонстрира високата си ерудиция.

– С предизвикателните си за традиционния конституционен анализ формулировки авторът дава възможност за поредица от собствени по-нататъшни изследвания, които биха били да бъдат подети и от други учени на теми като „конституционно релевантно изкуство“ (с. 261), „конституционни митове и конституционна митология“ – вече в конкретизирани исторически и национални контексти. „Конституционната семиотика“ на Мартин Белов представлява концептуален труд, написан на високо научно ниво, вече получил висока оценка зад граница и изпълняващ изискванията за търсената от кандидата професура. Ясно е демонстрирана значителната степен, в която авторът надгражда постигнатото при своята първа хабилитация.

(е) Допълнителни бележки.

– Следва да се отбележи, че тук рецензираната книга целенасочено не съдържа конкретни примери (вж. изричната бележка в този см. на стр. 24), прилагащи предложената новаторска методология. Вярвам, че настоящото научно жури ще гласува на Мартин Белов доверие в способността да даде поредица от конкретни изследвания според изкованата от самия него насока, а кандидатът – в обновеното си битие на професор по конституционно право, няма да закъснее да ги демонстрира пред научната общност. В този смисъл крупномащабният семиотичен подход – ако се възползвам от заложената в книгата възможност за взаимодействие между конституционализма и публичните изкуства (с. 257-258), е окачената на стената пушка, която следва да произведе изстрел в следващото действие на тук оценяваното научно творчество.

– Не може да не се отбележи, че в своята „Конституционна семиотика“ М. Белов цитира българската правна доктрина в един твърде ограничен неин сегмент. Обратният подход би показал нужното в национален академичен контекст уважение към научното ни минало дори там – както в настоящата новаторска работа, където трудно може да се търси някаква приемственост.

4. Оценка на останалите научни трудове, представени от кандидата.

4.1. Статийно и студийно творчество.

Мартин Белов демонстрира последователност в осъществяването на една оригинална научна програма и развива собствен стил в създаването на поредица от „кратки“ научни форми – студии и статии в три главни направления:

(а) Проблеми на еволюцията и съвременното състояние на конституционните модели чрез предлагане на поредица от конституционни типологизации и развиващи се понятия например с идеята за вестфалски, поствестфалски и неовестфалски конституционализъм⁵.

---

⁵ Вж. например [Three Models for Ordering Constitutional Orders](#), in *Pravni Zapisi*, Year XIII, Nr. 2 (2022), pp. 361-387; [Territory, Territoriality and Territorial Politics as Public Law Concepts](#), in Belov, M. (ed.) *Territorial Politics and Secession. Constitutional and International Law Dimensions*, Palgrave, 2021, pp. 15-45. [Global Rule of Law instead of Global Democracy? Legitimacy of Global Judicial Empire on the Edge between Westphalian](#)

(б) Проблеми на функционирането на конституционните системи в условията на трансформация, криза и извънредност⁶. Така Белов се включва в големите академични дискусии по теми като глобалния конституционализъм, съдебния диалог, нелибералния конституционализъм и популизма. От друга страна тази тематика му е дала възможност на свой ред да развива понятия като глобална алгоритмична технокрация и – с множество доказателства за актуалност, това за конституционната поликриза (последното постоянно използвам в своите лекционни занимания, което, струва ми се, показва, че творчеството на автора е живо и приложимо в обясняването на заобикалящия ни свят). Произтичащите въпроси са разглеждани, както в концептуален план – за изграждането на съответни понятия, така и в глобален сравнителноправен или национален български план⁷, като последното вписва България в „големия“ контекст на световните социално-политически тенденции и представлява принос по-рядко демонстриран в нашата правна доктрина.

(в) Проблеми на отделните конституционноправни институти и принципи, разглеждани в сравнителноправна призма⁸.

---

and post-Westphalian Constitutionalism, in Belov, M. (ed.) *The Role of Courts in Contemporary Legal Orders*, The Hague, Eleven, 2019, ISBN 978-9462369207, pp. 99-133.

⁶ **Rule of Law and Democracy in Times of Transitory Constitutionalism, Constitutional Polycrisis and Emergency Constitutionalism: Towards a Global Algorithmic Technocracy?**, in: Belov, M. (ed.) *Rule of Law in Crisis: Constitutionalism in a State of Flux*, Routledge, 2023, pp. 21-47. **Post-human Constitutionalism? A Critical Defence of Anthropocentric and Humanist Traditions in Algorithmic Society**, in Belov, M. (ed.) *The IT Revolution and its Impact on State, Constitutionalism and Public Law*, Oxford, Hart, 2021. **The Role of Fear Politics in Global Constitutional ‘Ernstfall’: Images of Fear under COVID-19 Health Paternalism**, in Belov, M. (ed.) *Populist Constitutionalism and Illiberal Democracies. Between Constitutional Imagination, Normative Entrenchment and Political Reality*, Cambridge, Intersentia, 2021, pp. 187-221

⁷ Вж. например **Structural Adjustments of the Bulgarian to the EU Constitutional Order: Between the Conditionality of Democracy in Transition and the Challenges of the Multilevel Constitutionalism of the EU**, in: Griller, S., L Papadopoulou and R. Puff (eds) *National Constitutions and the EU Integration*, Oxford, Hart, 2022, ISBN 9781509906741, с. 33-59; **Constitutional Nationalism and Constitutional Globalism on the edge of Westphalian and Post-Westphalian Constitutionalism: the Bulgarian Case**, in: M Kalyviotou (ed.), *Essays in Honour of Kostas G. Mavrias, P.N. Sakkoulas*, Athens, 2022, Vol. I, ISBN 978-618-203-100-1, pp. 221 – 251; **Mastering emergency situations: The activist role of the Bulgarian Constitutional Court in redefining the constitutional design of war, state of siege and state of emergency**, in Belov, M (ed.) *Courts and Judicial Activism under Crisis Conditions: Policy Making in a Time of Illiberalism and Emergency Constitutionalism*, Routledge, 2021, ISBN 978-1032060828, pp. 171-194. **Конституционният съд като съд по правата на човека? Състояние на системата за достъп до Конституционния съд на Република България във връзка със защита на правата на човека и предложения за нейната реформа**, във Вълчев, Д., М. Белов (съст.) *Правовата държава в България. Актуални проблеми в областта на конституционното правосъдие и съдебната власт*. С, УИ „Св. Климент Охридски“, 2021, с. 56-99.

⁸ **Human Dignity in Bulgaria**, in Becchi, P. H. Mathis (eds.) *Handbook of Human Dignity in Europe*. Vienna:

На фона на представената научна продукция прави впечатление, че монографичните идеи на горерецензираната „втора хабилитация“ не представляват просто събиране на по-рано разработени отделни части, а цялостно ново изследване, проправящо по-скоро път към нови теми, отколкото експлоатиращо достиженията на старите такива.

4.2. Учебник по конституционно право – Constitutional Law in Bulgaria. Deventer, Kluwer, 2019, 258 p.

Доц. Мартин Белов е автор на – доколкото ми е известно, първият учебник по българско конституционно право, издаден на чужд език за международната публика. Същият последователно разглежда историята и принципите на националното конституционно устройство, системата от източници на конституционното право, формата на държавно управление с характеризиращите я институции на централната власт и формата на държавно устройство. Сам по себе си този принос заслужава отлична оценка и показва високото научно ниво, постигнато от автора при разработването на неговите книги.

Цялостна оценка.

Воден от гореизположеното убедено формулирам положителна оценка върху кандидатурата на доц. д-р Мартин Кирилов Белов за заемането на длъжността „професор“ по 3.6 Право (Конституционно право) и препоръчвам на членовете на научното жури да предложат на Факултетния съвет на Юридическия факултет да избере доц. Белов на посочената длъжност. В същия смисъл и ще гласувам убедено на заключителното заседание по настоящата процедура.

София,
12 Ноември 2023

Симеон Фройсман

Springer, 2019, pp. 130-149. **Legislation in Bulgaria**, in: Xanthaki, H., U. Karpen (eds.) Legislation in Europe. A Country by Country Guide, Oxford, Hart, 2020, pp. 69-86. **Хуманизъмът и рационализмът като основополагащи нормативни идеологии на конституционализма**, в Новкиришка, М., М. Белов, Д. Начев (съст.) Научна конференция „Правата на човека – 70 години след приемането на Всеобщата декларация за правата на човека“, с. 69-90